

Nynorsk fagleksikografi

Sylvi Dysvik

Innleiing

Denne artikkelen byggjer i stor grad på ei masteroppgåve i nynorsk skriftkultur ved Høgskulen i Volda. Emnet for oppgåva var nynorsk fagspråk og terminologi i lys av nynorsk fagleksikografi, og som ein del av oppgåva prøvde eg å samle det som er vorte utgjeve av nynorsk fagleksikografi i tabellform. I denne artikkelen vil eg prøve å gje eit mest mogleg samla oversyn over den nynorske fagleksikografien, og samstundes ta opp noko av det som er særmerkt ved nynorsk fagspråk og terminologi. Oversynet gjeld berre trykte ordbøker, ord-lister og oppslagsverk. I tillegg har eg med noko om det som særmerkjer nynorsk fagspråk og terminologi, og litt om viktige aktørar innanfor den nynorske fagleksikografien.

Den nynorske skriftkulturen har gjerne vore knytt til andre sjangrar enn det som høyrer inn under sakprosa og fagspråk, og ein av dei folkelege mytane om nynorsk er at denne målforma skal høve særleg godt til skjønnlitteratur og anna diktning. Her kan det då liggje implisitt ein motsett myte om at nynorsk skal høve dårlegare enn bokmål til andre språklege ytringar, t.d. innanfor fagspråket. Dersom det skulle vere slik, vil dette seie at nynorsk ikkje kan reknast som eit fullverdig språk som er like godt brukande til alle føremål. Talet på fagleksiko-grafiske utgjevingar på nynorsk skulle tyde på at så ikkje er tilfelle.

Allmennleksikografi og fagleksikografi: avklaring av omgrep

Mange tenkjer gjerne på ordbøker som reint språklege hjelpemiddel, t.d. ved innlæring av eit framandspråk eller til kontroll av rettskriving. Men dei kan like gjerne vere eit hjelpemiddel til å auke forståinga innanfor eit særskilt fagområde, og til å utarbeide nye termar på grunnlag av etablert terminologi.

Allmennordbøker er ordbøker som ikkje er spesialiserte når det gjeld språkvarietetar, tekstar, ordboksstil, brukargrupper o.l. Her finn vi rettskrivings-ordlister og definisjonsordbøker med ordforklaringar

og definisjonar, gramma-tiske opplysningar og praktiske døme på bruken. Lars S. Vikør gjer nærmare greie for dei nynorske allmennordbøkene på s. 7-20.

Spesialordbøker er ei samlenemning for ordbøker som er spesialiserte når det gjeld språkvarietetar, tekstar, ordboksstil og brukargrupper, t.d. høyrer dei etymologiske ordbøkene og framandordbøkene heime her og likeins rimord-bøker, namneordbøker, kryssordbøker o.l. Den viktigaste gruppa i denne saman-hengen er likevel fagordbøkene eller dei terminologiske ordbøkene, som tek for seg terminologien på eitt eller fleire fagområde med sikte på dokumentasjon og standardisering, og kan rette seg både mot lekfolk og fagfolk. Ofte er slike bøker eit resultat av eit samarbeid mellom fleire fagfolk og/eller terminologar. I fag-ordbøkene vert det gjerne lagt mindre vekt på språkinformasjon og meir på definisjonar og forklaringar. Terminologiske ordbøker kan ofte ha ein normerande funksjon, fordi det her vert teke sikte på å standardisere terminologi som ikkje har vore fastlagt innanfor eit fag. Men dei kan òg vere deskriptive, dvs. først og fremst registrere førekomsten og bruken av eit ord eller ein term.

Nynorsk fagspråk og terminologi: særtrekk og problem

Mange av dei første fagordbøkene på nynorsk var fornorskingsordbøker med framlegg til nynorske avløysarord til dansknorsken. I den norske ordlagings-tradisjonen har omgrepslånet gjerne vore sett på som den beste ordlagingsmåten, med freistnader på å finne eit «heilmorsk» ord i staden for direkte omsetjing. Avløysarorda, eller fornorska ord, har såleis alltid hatt ein høg status i nynorsk. Normering av ordtilfanget har alltid stått sentralt i utviklinga av nynorsken, og puristiske haldningar når det gjeld det nynorske ordtilfanget har gjerne gjort at nynorsk har vorte sett på som eit forbodsspråk. Krava til språkleg purisme, bruk av avløysarord og termdanning med avleiing skapar gjerne problem på nynorsk i og med at eit fagspråkleg ordtilfang – eller ein terminologi – ofte inneber bruk av affiks som i ein puristisk tradisjon gjerne vert rekna som «dårleg nynorsk».

I fagspråket trengst det meir presise tydingar og definisjonar enn det som ofte krevst i allmennspråket. Praktisk terminologiarbeid har oftast ein tverr-vitskapleg karakter, ettersom både språkkunnskapar og fagkunnskapar trengst for å kome fram til eit best mogleg resultat.

Fagtermar må då kunne reknast både som ein del av språket og ein del av faget. Krava til fagspråkleg presisjon er høge og bør innebere ein høg grad av standardisering. I fagspråket er ofte import av ord og termar frå andre språk vanleg, anten som framandord eller lånord. Her er det framandorda som avvik mest, både i uttale, stavemåte og bøyingsmønster. Etter ei tid med aktiv bruk vil svært mange av dei importerte orda verte tilpassa norske språkreglar.

Nynorsk som målform har gjerne hatt ein lågare status i mange fagmiljø, eller kanskje i like stor grad: den spesielle språksituasjonen i Noreg med to jamstelte målformer har ikkje vore sett på som relevant eller interessant når ny terminologi skal fastsetjast. Då er termane berre vortne omsette utan at fagfolk har vore med på å fastsetje dei, og difor har termane gjerne små sjansar til å verte nytta i praktisk arbeid. Oftast er det bokmålmiljøet som har lagt premissane, fordi bruken av bokmål vert rekna som det «normale», og utarbeidinga eller valet av ein term på nynorsk vil i stor grad vere prega av det som alt finst på bokmål. Dersom bokmålstermen har ei form og eit leksikalsk innhald som kan godtakast i begge målformer, så risikerer ein ikkje noka endring av innhaldsnyansar og fare for mistyding eller ulik tolking, og heller ikkje at termen går ut over særpreget eller formverket. Men ofte vil ein bokmålsterm vere såpass avvikande frå det nynorske formverket at det må utarbeidast ein eigen nynorskterm. Alternativet kan vere å nytte eit framandord med gresk/latinsk opphav, for framandordet er like «framandt» i bokmål som i nynorsk. Elles kan utanlandske ord og uttrykk ofte tilmåstast utan større problem dersom dei kan bøyast greitt, stavemåten tilpassast og elles kan gli nokolunde lett inn i det norske språket.

I nynorsk har det gjerne vore eit mål å unngå nominalisering og skrive om med verbalfomer. Dette er ei løysing som ofte er å finne i fornorskingsordbøker eller synonymordbøker mellom bokmål og nynorsk, og som gjerne fungerer betre i allmennspråklege tekstar enn i fagspråket. Terminologiar er svært dominerte av substantiv og substantivsamansetningar, noko som ofte skapar tilleggsproblem på nynorsk. Omskrivingar kan ofte fungere dårleg, t.d. ved indeksering og bruk av oppslagsord i faglitteratur og fagordbøker.

Den nynorske fagleksikografien

Historia til den nynorske fagleksikografien kan først attende til Ivar Aasen. Han var den første nynorske fagleksikografen, og såg på

fagspråket som ein viktig del av utviklinga av eit nytt fullverdig språk som skulle kunne nyttast på alle område i samfunnet. Dei to store ordbøkene hans danna grunnlaget for det nynorske ordtilfanget. Mykje av arbeidet med omsetjing og uarbeiding av ordbøker i den tidlegaste nynorskperioden var prega av idealisme, og vart utført av fagfolk som ikkje først og fremst var filologar, men som var inspirerte av arbeidet til Ivar Aasen og opptekne av at nynorsk skulle kunne nyttast til alle føremål.

I tabellane nedanfor er dei ulike ordbokstypene førde opp i eigne kronologiske oversikter med kommentarar etter kvar tabell. Det er ikkje skilt mellom ordbøker og ordlister.

1 Oppslag og forklaringar på nynorsk (ev. supplert med bokmål og andre språk)

<i>Forfatter</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
Medisinar-mållaget «Eir»	1939	Norsk medisinsk ordliste	Olaf Norlis Forlag, Oslo	Utgjeven av medisinar-mållaget «Eir», Oslo.
Magne Rommetveit (red)	1978	Norsk landbruks-ordbok I-II	Det Norske Samlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok i to band. Utarbeidd av Nemnda for Norsk landbruksordbok / Studentmållaget i Ås.
Jan Engh og Lars Anders Kulbrandstad	1978	Språkvitenskapleg ordliste	Universitetsforlaget, Oslo	I Even Hovdhaugen (red.): Språkvitenskap: en elementær innføring s. 172-185

<i>Forfatter</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
Tom Schmidt	1981	Fagordliste for norsk namnegransking	Universitetet i Oslo, Institutt for namnegransking	Oppslagsord parallelt på nynorsk og bokmål, forklaringar på nynorsk
Rådet for Norsk teknisk ordbok	1981	Norsk teknisk ordbok	Det Norske Samlaget, Oslo	Oppslag på både bokmål og nynorsk. Ny utgåve 1984 med ein del nye oppslagsord og definisjonar.
Audun Øyri	1988	Norsk medisinsk ordbok	Det Norske Samlaget, Oslo	Åtte utgåver, den siste kom i 2007 og har med engelske termar. Finst òg i elektronisk utgåve.
Audun Øyri	2002	Medisinsk lommeordbok	Det Norske Samlaget, Oslo	Boka inneheld engelske oppslag i parentes.
Hallstein Grønstøl	2004	Veterinærmedisinsk ordbok	Det Norske Samlaget, Oslo	Boka inneheld engelske oppslag i parentes.

I medisinfaget har mykje av lærestoffet vore på framandspråk. Latinske fagtermar er sjeldan noko problem. Her nærmar vi oss eit grunnleggjande problem for nynorsk terminologi som har med purisme, godtaking av framand-ord og bruk av avløyserord å gjere. I tillegg til ordboka frå 1939 gav medisinar-mållaget «Eir» i Oslo ut heftet Rettleiing i journalskriving i 1956, med omsetjingar av journalmønster som nynorskskrivande lækjarar kunne nytte.

Medisinaren Idar Handagard gjorde eit viktig terminologiarbeid, sjølv om han ikkje utarbeidde reine ordbøker. Han skreiv m.a. bøkene Vanlege sjukdomar (1925) og Mannalikamen og helsa

(1927). Begge desse er opplysningsbøker som inneheld mykje oppnorska terminologi.

Den store medisinske ordboka til Audun Øyri kom første gongen i 1988, og var den første større medisinske ordboka på norsk. Ho kunne difor få innpass òg blant bokmålsbrukarar. Ordboka har gode etymologiske opplysningar, latinske nemningar og omfattande forklaringar til mange av oppslagsorda. I dei åtte utgåvene som er komne ut, har sidetalet auka mykje, og den siste utgåva inneheld ei ordliste med engelske oppslagsord, slik at ordboka no kan reknast som fleirspråkleg. Etter at Audun Øyri døydde i 2002 har kona hans, Bjørg Øyri, ført arbeidet vidare og er redaktør for den siste utgåva. Medisinsk lommeordbok inneheld eit utval på 7000 oppslagsord med korte forklaringar frå den store medisinske ordboka. Hallstein Grønstøl si Veterinærmedisinsk ordbok, som er utarbeidd etter same mønster som frå den medisinske lommeordboka, bør også nemnast her. Denne boka er den einaste på sitt fagområde, og har ein del av tilfanget sitt frå bøkene til Øyri. Ho inneheld dessutan eit vedlegg om diagnoser og definisjonar til bruk i veterinærfaget.

Landbruksfaga har vore eit sterkt domene for nynorsk språk. Lærebøkene på området har òg vore mange og har hatt stor utbreiing. Til landbrukshøgskulen på Ås kom det studentar frå heile landet, og mange av desse hadde nynorsk som hovudmål. Mange av studentane ønskte seg eit fagspråk som var mindre prega av dansk og tysk, og etterlyste ein norsk fagterminologi. Studentmållaget i Ås samla inn både midlar og ordtilfang til ei ordbok, og Det Norske Samlaget kom med i dette arbeidet frå 1952. Likevel kom ikkje Norsk landbruksordbok ut før i 1978, etter nærmare 40 års arbeid med innsamling og systematisering av fagtermar. Både NAVF og Landbruksdepartementet løyvde midlar, og Magne Rommetveit vart tilsett som redaktør i 1954. Ordboka har ei spesiell utforming i og med at ho i tillegg til eit hovudband med oppslagsord på norsk (bokmål og nynorsk), grammatiske opplysningar og forklaringar, òg har eit registerband med synonymordlister på dansk, svensk, engelsk, tysk, finsk og islandsk, med omsetjingar til norsk. I tillegg finst det vitskaplege nemningar og ein del samiske synonym frå relevante landbruksfaglege område. Ordboka er no overført til elektronisk format, og ordtilfanget ajourført og utvida. Det finst ingen tilsvarande ordbøker på bokmål, noko som truleg har gjeve denne ordboka ei større utbreiing enn om ho «berre» hadde måtte tevle med ei tilsvarande ordbok på bokmål.

Arbeidet med den store Norsk teknisk ordbok var ei viktig bragd som Studentmållet i Nidaros hadde teke initiativ til. Ordboka var eit resultat av innsamling av fagtermar gjennom mange år, og mykje av arbeidet vart gjort som frivillig innsats der ordtilfanget vart samla inn av målinteresserte studentar og sivilingeniørar og jamført med definisjonar i ordbøkene frå Rådet for teknisk terminologi (RTT-ordbøkene) og i norske og internasjonale standardar. Boka har ein heller enkel bunad og er utan illustrasjonar. Ein slik utgjevingsmåte var vald for at det skulle bli rimelegare å gje ut nye utgåver (sjå føreordet), men boka kom berre i éi ny utgåve, i 1984.

2 Frå bokmål til nynorsk

Forfattar	År	Tittel	Utgjevar og stad	Merknader
Knut Knutson Fiane	1928	Norsk (lands-mål). Ei lita ordliste til bruk i Telegrafstyret og andre telegrafkontor	Oslo	Kjenner ikkje til utgjevar. Er òg usikker på om boka er fleirspråkleg, men det dreier seg truleg om ei fornorskingsordliste.
Nikolaus Gjelsvik	1929	Juridisk ordliste: med ei utgreiding om den juridiske stilen	Prenta hjå Nikolai Olsen, Oslo	Oppslagsord på bokmål.
Eigil Lehmann m.fl.	1931	Teologisk ordliste	Noregs Mållag, Oslo	Utarbeidd av ei nemnd av teologistudentar .
Einar Sagen	1933	Militær ordliste med nynorsk tyding	Forsvarsdepartementet, Oslo	

Forfattar	År	Tittel	Utgjevar og stad	Merknader
Gustav Kullerud	1935	Nynorsk i apotek	Øens Prenteverk, Førde	Inneheld òg «bruksrett-leidingar» og brevdøme.
Edvard Os	1941	Militær ordliste	Det Norske Samlaget, Oslo	Nynorsk-bokmål og bokmål-nynorsk. Ny og utvida utgåve 1949.
Torstein Torsrud	1950	Teknisk ordliste	Studentmållaget i Nidaros	Bokmål-nynorsk.
Ingeniør-mållaget	1956	Teknisk ordliste. Bokmål-nynorsk	Noregs Boklag, Oslo	
Asgeir Olden	1978	Juridisk ordliste	Skuleboknemnda åt Studentmållaget i Oslo	Bokmål-nynorsk. Fleire opplag.
Karl Arne Utgård	2002	Juridisk og administrativ ordliste	Det Norske Samlaget, Oslo	
Språkrådet	2008	Kort administrativ ordliste bokmål-nynorsk	Språkrådet, Oslo	

Innanfor det juridiske fagspråket har nynorsk hatt lange tradisjonar. Den som truleg har gjort mest for det nynorske lovmålet, er professor Nikolaus Gjelsvik, som utarbeidde ei juridisk ordliste i 1929 og skreiv den språkpolitiske boka *Von og veg* i 1938. Den juridiske ordlista hans har ei lang innleiing der han gjer greie for kva som særmerkjer den juridiske stilen. Han åtvarar mot ord-for-ord-omsetjingar, og legg vekt på at ein må frigjere seg frå opphavsteksten. Gjelsvik omsette mange lover til nynorsk, og gav m.a. ut *Lover i utval på nynorsk* i 1936. Han hadde såleis stor innverknad på

utforminga av det nynorske lovmålet. Det juridiske språket har vore svært prega av tysk-danske vendingar, både i terminologi og syntaks, og det har vore eit stort arbeid å finne fullgode ekvivalentar på nynorsk, særleg fordi nynorsk er rikare på verb og verbale seiemåtar enn det bokmålet er.

Mindre kjend er kanskje den juridiske oppslagsboka med artiklar frå Norsk Allkunnebok, samla av Ingvald Svandal og utgjeven i 1969. Boka er meint både for studentar, skrivar- og lensmannskontor og andre som treng vite tydinga av juridiske uttrykk på nynorsk. Ettersom artiklane er henta direkte frå eit leksikon, er dei meir grundige og omfattande enn det som elles plar vere vanleg i ordbøker.

Det finst fleire gode ordbøker på det juridiske området, m.a. ei av høgste-rettsdommar Karl Arne Utgård. Den juridiske og administrative ordlista hans inneheld eit nyttig føreord med råd til dei som skal skrive nynorsk i juridiske og administrative samanhengar.

I denne ordboksgruppa finst det fleire lister som skulle danne grunnlaget for større ordbøker seinare, t.d. Nynorsk i apotek med «bruksretteleidingar» og brevdøme, utgjeven av Gustav Kullerud i 1935, og fleire tekniske ordlister utgjevne av Studentmållaget i Nidaros (1950) og Ingeniørmållaget (1956).

Militærstell er kanskje ikkje å rekne som noko eige fagområde, men eg har valt å ta dei med på grunn av den militære ordlista som vart utarbeidd av Edvard Os, som var offiser, organisasjonsmann og forfattar, og hadde ei rekkje verv innanfor målrørsla. I 1949-utgåva har han ei lang «Føremæling» der han gjer greie for prinsipp for utarbeiding av terminologi og fagspråk, og peikar på noko av det som er mest sentralt ved utarbeidinga av nytt fagspråk.

Ein annan militær målmann var kaptein, seinare major Einar Sagen. I 1910 gav han ut den vesle boka Norsk her-mål. Størstedelen av boka har parallelltekst på dansk og nynorsk, med prøver på omsetjingar av lover og føresegner, og døme på brev, som på same måte som brevbøkene til Koht og Os skulle vere til hjelp for dei som ville nytte den nye målforma. I nokre av breva har han teke med alternative seiemåtar, ordforklaringar og opplysningar om etymologi. Først i 1933 kom ordlista som han nemner i føreordet til boka frå 1910, Militær ordliste med nynorsk tyding, utgjeven av Forsvarsdepartementet.

3 Nynorsk til/frå framandspråk

<i>Forfattar</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
J.O. Hennum	1886	Anatomiske Termini fra det Norske Landsmål	Det Steenske Bogtrykkeri, Kristiania	Utgjeve som «Tillægshäfte til Norsk Magazin for Lægevidenskabem».
Halvdan Koht	1898	Ordbok. Norsk umsetjing utav danske, franske, latinske og andre framande handelsord	Bertrand Jensen, Kristiania	I Norsk brevbok (s. 41-74). Ordliste med meir enn 1 800 handelsord.
Edvard Os	1927	Norsk brevbok	Det Norske Samlaget, Oslo	I alt fem utgåver, den siste kom i 1958. Oppslagsordliste på 15 sider med framlegg til nynorske termar.
Einar Austlid	1971	Norsk-engelsk ordliste for fiskarar	Bjarne H. Reenskaug forlagsaksjeselskap, Oslo	Hovudoppslag og ordforklaringar på nynorsk, med synonym på bokmål og engelsk.
Johan Ottesen	1971	Engelsk-norsk sosiologisk ordliste	Skulebokne mnda åt Studentmål-laget i Oslo	Liste utan ordforklaringar.
Johan Ottesen	1973	Engelsk-norsk ordliste i EDB	Skulebokne mnda åt Studentmål-laget i Oslo	Liste utan ordforklaringar.
Johan Ottesen	1974	Engelsk-norsk ordliste i politikk	Skulebokne mnda åt Studentmål-laget i Oslo	Liste utan ordforklaringar.

Forfattar	År	Tittel	Utgjevar og stad	Merknader
Johan Ottesen	1974	Engelsk-norsk ordliste i sosiologi	Skulebokne mnda åt Studentmål-laget i Oslo	Liste utan ordforklaringar. Ny utgåve av ordlista frå 1971.

Alt i 1886 kom dr.med. J.O. Hennem med «Anatomiske termini fra det norske landsmål» som tilleggshefte til «Norsk Magazin for lægevidenskaben». Her har han samla norske nemningar for anatomiske fagord og -uttrykk. Han har med forklaringar, og i mange tilfelle finst det opplysningar om kvar i landet ordet er henta frå. Ofte er òg svenske nemningar tekne med. Lista er ordna etter «legemets inndeling» og ikkje alfabetisk, men det finst eit alfabetisk register med sidetilvising.

Brevboka til Koht var den første boka med nynorsk handelsterminologi. Slike brev bøker var freistnader på å lage høvelege uttrykksmåtar til bruk i handelsbrevveksling på nynorsk. Boka inneheld ei lang ordliste med norsk om-setjing av framande handelsord, og gjev elles døme både på «Ervebrev», «Erve-pakt millom ægtefolk», «Hyrebrev» og «Varetilbod». Koht held seg mest til dei offisielle brevdøma, medan Edvard Os i si brevbok frå 1927 òg har med malar for skrivning av både takkekort, søknader, fullmakter, møtebøker o.l. på nynorsk. Brevboka til Os har òg ei rettleiing om rettskriving og målbruk og ei for-norskingsordliste på 15 sider. Ho kom i fem utgåver i åra 1927-58. Begge desse brev bøkene har truleg vore til stor hjelp for folk som ville nytte nynorsk i meir offentlege samanhengar. Bortsett frå dei gamle brev bøkene til Os og Koht finst det svært få ordbøker på området økonomi, handel og næringsliv.

Den første fagordboka med begge målformer er Austlids ordliste for fiskarar, der hovudopplaga og ordforklaringane er på nynorsk, men der det òg finst ei kolonne med synonym på bokmål.

Dei tre fagordlistene i edb, sosiologi og politikk er reine ordlister utan forklaringar og definisjonar, der noko av føremålet skulle vere å finne gode avløyсарord til engelske faguttrykk. Ottesen seier i føreordet til 2. utgåve av sosiologiordlista at motstanden mot ei slik fornorskning kan ventast å verte stor i fagmiljøet, der mange av framandorda er vortne innarbeidde utan for mange motførestellingar. Desse ordlistene har ikkje kome i nye utgåver.

4 Språkblanda bokmål og nynorsk, til/frå framandspråk

Forfatter	År	Tittel	Utgjevar og stad	Merknader
Gösta Bergman (red.)	1970	Turistord i Norden	Norsk språk-nemnd. Skrifter nr. 4, Borgå	Dansk, finsk, færøysk, islandsk, svensk, bokmål og nynorsk
Kolbjørn Heggstad (red.)	1976	Norsk dataordbok	Universitetsforlaget, Oslo	Tospråkleg bok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1979	Ordbok for tele-teknikk (RTT 40)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1980	Ordbok for varslings- og alarmteknikk (RTT 41)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1980	RTT 42: Ordbok for VVS (RTT 42)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1980	Ordbok for petroleumsvirksomhet (RTT 43)	Universitetsforlaget, Oslo	Norsk-engelsk / engelsk-norsk. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1980	Ordbok for bygningsglass (RTT 44)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.

<i>Forfatter</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
Norsk språkråds komité for markedsføringsterminologi	1981	Norsk markedsføringsordbok	Universitetsforlaget, Bergen	Språkblanda bok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1981	Ordbok for vannturbiner (RTT 45)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Norsk språkråd	1982	Oljeordliste	Universitetsforlaget, Oslo	Engelsk og norsk. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål. Samarbeid mellom Språkrådet og RTT.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1983	Ordbok for varmekraft. Del 2: Kjel- og turbinanlegg (RTT 47)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Håvard Hjulstad og Bjarne Norevik (red.)	1984	Norsk teknisk fagordbok	Universitetsforlaget, Bergen	Språkblanda bok med engelske ekvivalentar, storparten er ei samanstøyping av stoff frå andre fagordbøker. Innslaga frå Norsk teknisk ordbok er på nynorsk.

<i>Forfatter</i>	År	Tittel	Utgjevar og stad	Merknader
Patrick Chaffey (red.)	1984	ADNOM. Norsk-engelsk glossar. Navn og termer fra offentlig og privat virksomhet	Universitetsforlaget, Oslo	Samarbeid mellom UiO, Norsk termbank, UD og Univ. of Surrey. Språkblanda bok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1984	Ordbok for varmekraft. Del 1: Reaktor-anlegg (RTT 46)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1985	Ordbok for arbeidervern (RTT 49)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1986	Ordbok for energiteknikk (RTT 51)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1986	Ordbok for maling-, lakk- og trykkfargeteknikk (RTT 52)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1986	Ordbok for korrosjonsteknikk (RTT 53)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.

<i>Forfatter</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1987	Ordbok for varslings- og alarmteknikk (RTT 54)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Patrick Chaffey (red.)	1988	Norsk-engelsk administrativ ordbok. Navn og termer fra offentlig virksomhet	Universitetsforlaget, Oslo	Ny utg. av ADNOM. Samarbeid mellom UiO, Norsk termbank, DU, Univ. of Surrey og RTT. Språkblanda bok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Ingrid Dahlø og Aksel Lydersen	1988	Ordbok for kjemiteknikk	Tapir, Trondheim	Norsk-engelsk / engelsk norsk. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1988	Ordbok for plast- og gummiteknikk (RTT 55)	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1988	Ordbok for fluidteknikk (RTT 56)	Tapir, Trondheim	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1989	Ordbok for kart og oppmåling (RTT 57)	Statens Kartverk	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.

<i>Forfatter</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1994	Ordbok for romvirksomhet (RTT 59)	Formatic AS	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1994	Ordbok for fiberoptikk (RTT 62)	Formatic AS	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Kjell E. Innli	1995	Gastronomisk ordbok	Yrkeslitteratur	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Nordiska språk- och informations-centret	1995	Pensjons-termer Finland-Norge-Sverige	Nordiska språk- og informations-centret, Helsing-fors	Fleirspråkleg ordbok.
Nordisk språkråd	1996	Nordisk møteordliste	Nordisk språkråd	Fleirspråkleg ordbok. Både nynorsk og bokmål. Ny utgåve i 2003 under tittelen "Nordisk mötesordlista".
Henning Bergenholtz, Ilse Cantell, Ruth Vatvedt Fjeld, Dag Gundersen, Jón Hilmar Jónsson og Bo Svensén	1997	Nordisk leksikografisk ordbok	Universitetsforlaget, Oslo	Fleirspråkleg ordbok. Redigert på bokmål. Nynorske parallell-termar.

<i>Forfattar</i>	År	Tittel	Utgjevar og stad	Merknader
Erling Joar Fløttum	1997	Ordliste og definisjoner i økonomisk statistikk. Engelsk–bokmål–nynorsk	Statistisk sentralbyrå, Oslo	Engelsk-norsk / norsk-engelsk ordliste. Eigne bolkar med nynorsk og bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1997	Ordbok for energi (RTT 60)	Formatic AS	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Rådet for teknisk terminologi, RTT	1998	Ordbok for elektronikk (RTT 64)	Formatic AS	Fleirspråkleg ordbok. Nynorsk er oppført der det er avvik frå bokmål.
Norsk språkråd	2000	Ordbok for fysikk og kjemi til skole-bruk	Norsk språkråd, Oslo	Norsk språkråds skrifter nr. 7. Nynorsk- og bokmålstermar. Både nynorsk og bokmål er nytta som redigerings-språk.
Arild Torvund Olsen og Ingvild Aursøy Måseide	2002	Medieord-lista: nynorske fagomgrep for film- og medievitenskap	Studentmål-laget i Nidaros	Bokmål-nynorsk, med ein del engelske oppslagsord. Finst òg i elektronisk utgåve.
Jens Morten Nilsen	2005	Realfags-ordlista	Studentmål-laget i Nidaros	Ein del av oppslagsorda er på engelsk. Finst òg i elektronisk utgåve.

<i>Forfatter</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
Sigbjørn Hjelmbrekke	2007	Økonomisk ordliste: nynorske fagomgrep for samfunnsøkonomi	Studentmål-laget i Oslo	Todelt liste der hovuddelen er ei engelsk-norsk liste (om lag 600 oppslag) og den andre delen har om lag 200 oppslag på bokmål med nynorsk omsetjing. Finst òg i elektronisk utgåve.

Denne tabellen omfattar berre ordbøker og -lister som er utgjevne etter 1970, og er den mest omfattande lista. Grunnen til dette er nok at det no vart sett fram strengare krav til at slike ordbøker skulle ha nynorskoppføringar.

Norsk teknisk fagordbok inneheld fagterminologi frå Norsk termbank og frå ei rekkje andre tekniske ordbøker, og termoppslaga har tilvisingar til desse kjeldene. Oppslagsorda og forklaringar finst på begge målformer, alt etter kvar termane og forklaringane er tekne frå. Boka har engelske ekvivalentar, og eit engelsk-norsk register på 90 sider. I tillegg finst det nyttige bolkar om terminologi, måleiningar, omrekningsstabellar o.l. I føreordet til denne boka òg står det at ho var tenkt utgjeven i nye, ajourførde versjonar. Dette har diverre ikkje skjedd.

Når det gjeld tekniske fag elles, er det RTT som har gjeve ut det meste av nynorsk terminologi, men i og med at denne terminologien oftast har vore reine omsetjingar frå bokmål, veit vi lite om kor innarbeidd han er vorten i fagmiljøa. På desse fagområda skjer òg utviklinga så snøgt at det er vanskeleg å utarbeide oppdaterte ordbøker i det heile.

Frå 1970-talet og framover kom det mange fagordbøker som i hovudsak er redigerte på bokmål, men som har med nynorskformer der det er avvik mellom målformene. Ordbøkene frå RTT er typiske døme på dette. Den første av ordbøkene med denne typen redigering kom i 1979.

I denne perioden gav Nordisk språksekretariat ut fleire felles-nordiske ordbøker, m.a. ei turistordbok (1970), ei liste med pensjonstermar (1995) og ei møteordliste (1996).

Føremålet med dei to ADNOM-bøkene med nomenklatur over administra-tive namn og nemningar var å samle og standardisere namna på norske yrkes-nemningar, institusjonar, organisasjonar o.l. på engelsk. Prosjektet vart nedlagt på 1990-talet.

Dei siste tre ordlistene i tabellen har oppslag både på engelsk og norsk. Alle listene er utarbeidde på frivillig basis av målmedvitne studentar, som såleis fører vidare ein lang tradisjon innanfor den nynorske fagleksikografien ved å gjere ein innsats for å gje nynorsk ein plass i faget. Studentmållaget i Nidaros har dess-utan laga ei organisasjonsordliste med avløyсарord, som berre finst tilgjengeleg i nettversjon.

Samla kan vi seie at den særlege støtteordninga for nynorsk litteratur gjennom Norsk kulturfond, som vart innført frå 1966, kan ha ført til at det vart satsa meir på nynorsk òg innanfor faglitteraturen. Men like viktig var kanskje auken i studenttalet og at nynorskbrukande studentar engasjerte seg stadig sterkare i kampen for å få gjennomføre det lovfesta kravet om at lærebøker skal liggje føre i begge målformer til same tid og til same pris. Studentmållaget i Oslo kom på banen att og gav ut ein serie med fagordlister i tidsrommet 1971-74 og ei juridisk ordliste i 1978.

5 Spesialordbøker

<i>Forfatter</i>	År	Tittel	Utgjevar og stad	Merknader
Ivar Aasen	1876	Norsk Maalbunad	Det Norske Samlaget, Oslo	Utgjeven først i 1925. Elektronisk utgåve 1997.
Severin Eskeland	1919	Framandord-bok	Olaf Norlis Forlag, Oslo	Utgjeven på nytt i fotografisk avprent i 1995.

<i>Forfatter</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
Alf Torp	1919	Nynorsk etymologisk ordbok	H. Aschehoug & Co, Kristiania	Ny faksimile-utgåve 1992 ved Bjørn Ringstrøms Antikvariat, Oslo. Ordforklaringane er på dansk.
Universitetet i Bergen, Nordisk institutt	1972	Nynorsk baklengsordliste	Universitetsforlaget, Bergen	Prosjekt for datamaskinell språkbehandling. Norsk språkdata, rapport 2. Tilsvarende rapport finst på bokmål.
Per Vestbøstad (red.)	1989	Nynorsk frekvensordbok. Dei vanlegaste orda i skriftleg nynorsk	Alma Mater Forlag AS	Henta frå aviser, sakprosa og romanar 1978-84.
Kolbjørn Hauge	2000	Stor norsk rimordbok	Det Norske Samlaget, Oslo	Både bokmål og nynorsk. To utgåver.

Norsk Maalbunad er ei synonymsamling der mykje av tilfanget er henta frå prosastykka i allkunneboka Heimsyn, som Aasen gav ut i 1875. Boka var resultatet av ei ordsystematisering som Aasen hadde halde på med heilt sidan han systematiserte dyre- og plantenamn på 1830-talet.

Severin Eskeland gav ut ei framandordbok i 1919. Boka kom ut på «nynorskforlaget» Olaf Norli, men vart òg utgjeven som tillegg til vekebladet For bygd og by. Den sistnemnde utgåva var utvida med eit «Fyrerit» med døme på brev, søknader o.l. som likeins med brevbøkene til Koht og Os inneheld døme på korleis ymse brev, vedtekter og andre dokument kunne skrivast på nynorsk.

Av andre større fagleksikografiske arbeid bør vi nemne den store Nynorsk etymologisk ordbok frå 1919, som finst i ei tilsvarende utgåve «over det norske og danske sprog» av Falk og Torp.

6 Leksikon, nynorsk

<i>Forfatter</i>	<i>År</i>	<i>Tittel</i>	<i>Utgjevar og stad</i>	<i>Merknader</i>
Arnulv Sudmann (hovudred.)	1948	Norsk Allkunnebok	Fonna Forlag, Oslo	Ti band, det siste kom i 1966. Verket omfatta òg eit atlas (1962).
Ingvald Svandal (red.)	1969	Norsk Allkunneboks juridiske oppslagsbok	Fonna Forlag, Oslo	Signerte artikkelar om jus og økonomi frå Norsk Allkunnebok.
Rolf Ridar, Ingebrigt Davik, Jan Strand og Olav Åm	1979	Hermes leksikon. For skule og heim	Hermes Forlag, Oslo	Nynorsk leksikon i to band. Finst òg på bokmål.
Ottar Lundstøl	1987	Nynorsk leksikon	Faktum Forlag, Oslo	To band. Finst òg på bokmål som Faktum leksikon

Mykje av institusjonsbygginga innanfor den nynorske skriftkulturen har gått føre seg etter eit prinsipp om parallell eller alternativ organisering, der nynorsk-miljøa har bygd opp sine egne institusjonar der nynorsk vart nytta som mål-form. Den parallelle organiseringa som har prega nynorskmiljøet, har ført til eit eige leksikon på nynorsk: Norsk Allkunnebok (ti band, 1948-1966). I tillegg kom Hermes leksikon i 1979 og Nynorsk leksikon i 1987, dei einaste leksikona som ligg føre både på bokmål og nynorsk. Norsk Allkunnebok hadde eit opplag på 10 000 eksemplar, og men utgjevingane vart hemma av at forlaget fekk problem med økonomien på slutten av 1950-talet, slik at verket måtte kortast ned. Dei første åtte banda går fram til og med bokstaven n, medan dei siste to banda inneheld resten av alfabetet. I føreordet nemner redaktørane dei særlege problema som er knytte til at det mangla nynorsk terminologi på mange fagområde. Den nynorske leksikontradisjonen vert no førd vidare i det digitale oppslagsverket Allkunne, som vart lansert hausten 2009.

Tabellane syner ein klar auke i utgjevingstalet for fagordbøker, spesialord-bøker og leksikon frå 1970-talet og framover. Når talet på utgjevne fagordbøker held seg høgt, kan grunnen vere at fleire av dei verka som kom ut, hadde vore under arbeid i lengre tid, m.a. dei tekniske ordlistene (utgjevne i 1950 og 1956). Fleire av dei andre utgjevingane var det kjende og aktive personar i nynorsk-rørsla som stod for, t.d. Edvard Os og Nikolaus Gjelsvik.

Viktige aktørar

Blant utgjevarane av nynorskordbøker samla sett er det to viktige aktørar som bør nemnast, nemleg forlaga og studentmållaga. Når det gjeld dei språkblanda bøkene som er oppførde i tabell 4, er dessutan Rådet for teknisk terminologi (RTT) ein viktig aktør.

I den tidlegaste tida til nynorsken var det eit uklart skilje mellom avis- og forlagsdrift, og det var gjerne boktrykkjarane og seinare forleggjarane, som stod for sjølve boksalet. Dei fleste ordbøkene som kom ut før 1900, vart utgjevne av slike forlag, og vart ofte selde i kommisjon. Ofte var det forfattarane sjølve som måtte betale for prentinga av bøkene sine.

Samla sett har Det Norske Samlaget stått for dei fleste ordboks-utgjevingane på nynorsk, og dette forlaget har stått for utgjevinga av sentrale fagordbøker som Norsk medisinsk ordbok og Norsk landbruksordbok. Likevel er det Universitetsforlaget som toppar lista når det gjeld fagordbøkene, men dette forlaget har ingen reine nynorskutgjevingar. Den første utgjevinga kom i 1976 (Norsk data-ordbok). Tradisjonelle nynorskforlag som Fonna Forlag, Norsk bokreidingslag og Noregs Boklag har svært få utgjevingar av fagordbøker.

Nynorskbrukande studentar var svært aktive og engasjerte seg sterkt i målpolitisk arbeid, og mange av dei la ned eit stort frivillig arbeid for å setje om fagbøker og utarbeide ordbøker og fagterminologi på nynorsk. Både i Oslo, Bergen, Trondheim og Ås gjorde studentmållaga ein stor innsats. Det var studentane som i stor grad tok i bruk nynorsk som akademisk språk. Det fanst ikkje lærebøker på nynorsk, og mange av studentane gjorde ein stor innsats ved å setje om lærebøker til nynorsk og utarbeide eit nynorsk fagspråk. Studentmållaget i Oslo har nesten vore som eit eige forlag å rekne, som både har hatt egne utgjevingar, samarbeidd med andre og gjeve pengestøtte til utgjevingar på andre forlag. Som i målrørsla

elles stod folkeopplysningstanken sterkt. Laget starta utgjevinga av folkeopplysingsserien Norske Folkeskrifter i sam-arbeid med Noregs Ungdomslag og seinare Noregs Boklag (frå 1939). Desse skriftene var viktige for utviklinga og spreidinga av nynorsk fagspråk og terminologi på mange ulike område. Mykje av arbeidet med store og sentrale fagleksikografiske verk tok til etter initiativ frå målstudentane. Skuleboknemnda åt Studentmållaget i Oslo har heilt fram til våre dagar vore ein viktig aktør, men hadde den viktigaste perioden sin frå kring 1910 og fram til andre verdskrigen. Fleire sentrale medlemmer av Skuleboknemnda, t.d. Olav Midttun, Ola Raknes og Johannes Lid, vart seinare rekrutterte til arbeid i eller for Det Norske Sam-laget på grunnlag av røynslene dei hadde frå forlagsarbeidet i Skuleboknemnda.

Rådet for teknisk terminologi (RTT) vart skipa ved NTH alt i 1938 som eit samarbeidstiltak mellom fleire universitet, bransjeforeningar innanfor tekniske fag og offentlege styresmakter, og vart seinare gjort om til ei stifting som var finansiert dels gjennom statlege midlar og dels gjennom oppdrag. Føremålet var m.a. å utarbeide tekniske ordbøker, og over 60 slike bøker er gjevne ut innanfor ulike tekniske fagområde. Det står ingenting i føremålsparagrafen om ansvar for utarbeiding av terminologi på nynorsk, men i den grad nynorske termar er tekne med, vart dette gjort av Språkrådet ved den språklege gjennomgangen av bøkene, eller av språkfolk i RTT. I dei fleste av desse ordbøkene er nynorsk-termar tekne med berre der det er skilnad mellom dei to målformene. I alt kom det ut 20 RTT-ordbøker med slike nynorskoppføringar, dei fleste av dei vart utgjevne av Universitetsforlaget og forlaget Formatic AS.

Elles bør det nemnast at institusjonane alltid har spela ei stor rolle i nynorskhistoria, og har medverka monaleg for å sikre stillinga til og bruken av nynorsk som eit fullverdig skriftspråk på alle område i samfunnet, slik Ivar Aasen såg føre seg at den nye målforma skulle vere. Politiske vedtak og støtteordningar har gjort det mogleg å fremje og sikre nynorsken ein plass i det offentlege, og dei mange utgjevingane av nynorsk fagleksikografi frå 1970-talet og framover er ei direkte følgje av slike vedtak og ordningar.

Konklusjon

Mykje av utbreiinga av nynorsk språk i det heile skuldast idealistiske einskild-personar som gjennom dugnadsånd og frivillig arbeid gjorde ein stor innsats for nynorsken. Ein slik innsats har òg prega arbeidet med den nynorske fagleksikografien, for slikt arbeid har ofte vore sett i verk på idealistisk grunnlag av sentrale målfolk, studentar, språkinteresserte fagfolk og andre som har sett det som viktig og naudsynt at nynorsk skulle takast i bruk på alle område i sam-funnet. Ei slik dugnadsånd var særleg viktig fram i den tidlege perioden til nynorsken og fram til 1960-talet, då statlege støtteordningar vart innførte for å sikre nynorsken ein plass i ordbøkene. Mange ordboksprosjekt hadde ikkje vore mogleg å gjennomføre utan slik støtte. Likevel finst det framleis nynorskbrukande og målmedvitne studentar som på idealistisk vis og med støtte frå studentmållaga fører denne tradisjonen vidare.

Ordtilfanget i nynorsk har alltid vore eit stridsemne, og oftast har det vore strid om i kor stor grad det nynorske skriftmålet skal opnast for ord som har vore haldne ute tidlegare. Når det gjeld nyare lånord, har det gått eit viktig skilje mellom meir internasjonale ord (frå latin og gresk) og lånord frå dansk og tysk. Ettersom nynorsk voks fram som ein motsetnad til dansknorsk, har motstanden vore større mot den sistnemnde typen lånord, sjølv om slike ord heile tida har vore å finne i folkemålet. Motsetnaden har såleis stått mellom ei puristisk linje og ei meir liberal linje, og purismen har vore ein viktig språkspesifikk faktor i nynorsken. Purisme og strid om kva som vert rekna som «god nynorsk» har gjort arbeidet med utarbeiding av nynorsk terminologi særleg utfordrande.

Det verkar som om det krevst statleg styring og press for å få inn nynorsk terminologi i elektroniske basar, lister og ordbøker, og at den kommersielle marknaden i svært liten grad spør etter nynorsk. Likevel vitnar omfanget av dei fagleksikografiske utgjevingane om vilje til og ønske om at nynorsk skal ha ein plass i arbeidslivet. Både ordbøker og store leksikonverk har lenge vore til-gjengelege som internettutgåver, noko som gjer tekstmassen lettare å søkje og finne fram i og enklare å ajourføre. I framtida vil nok nye bokutgåver vere sjeldne, og nettutgåvene gjer det mogleg å søkje og finne fram til kunnskap på nye måtar, og alt arbeid som har med ajourføring og feilretting vert òg lettare å gjennomføre. Ei slik utvikling bør vere ein føremon for vidareføringa av den rike nynorske fagleksikografien.

Litteratur

- Dysvik, Sylvi. 2009. Frå spongvegjer til høgfartsbanar. Om nynorsk fagspråk og terminologi i lys av nynorsk fagleksikografi. Mastergradsoppgåve i nynorsk skriftkultur ved Høgskulen i Volda.
- Haugen, Eva L. (1984): *A Bibliography of Scandinavian Dictionaries*. New York: Kraus International Publications.
- Hovdenak, Marit. 2001. Bokmål og nynorsk som kjelde- og målspråk i internordiske ordbøker. *LexicoNordica* 8. Oslo.

For andre kjelder viser eg til Dysvik 2009.